

Amerika'daki Suriye Diasporasının Kuzeybatı Suriye'ye Yatırım Potansiyeli: Zorluklar ve Fırsatlar

Ömer Özkızcılık
16.09.2022

Giriş

ABD, Suriye'ye yönelik 12 Mart 2022 tarihinde uygulamaya başladığı yaptırımlara ilişkin yeni bir karar yayınladı. Söz konusu gelişme ile Suriye'ye yatırım yapmak isteyenlerin bahse konu geçmiş yaptırımlardan muaf tutulacağı ilan edildi. İçerisinde tarım, telekomünikasyon, elektrik şebekesi altyapısı, imar, üretim, ticaret, finans ve temiz enerji alanlarının bulunduğu 12 farklı alanda yatırım yapanların bu karar kapsamına gireceği duyuruldu⁽¹⁾ Ancak söz konusu karar bir dizi coğrafi sınıra tabi tutulmuştur. Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) kontrolündeki tüm bölgeleri kapsayan karar, Suriye Geçici Hükümeti'nin (SGH) kontrolü altındaki Fırat Kalkanı ve Barış Pınarı bölgelerini de kapsamaktadır. Buna karşın SGH'nin kontrolündeki diğer bir bölge olan Zeytin Dalı ile Heyet Tahrir el Şam'ın (HTŞ) kontrolündeki İdlib ve Esed rejiminin kontrol ettiği tüm bölgelerde yaptırımlar devam etmektedir.⁽²⁾

ABD'nin açıkladığı bu karar, Türkiye'nin de dile getirdiği ve bir milyon Suriyeli sığınmacının Suriye'ye dönmesini öngören 8 aşamalı plandan birkaç gün sonra deklare edilmiştir⁽³⁾ Türkiye'nin açıkladığı plan ile Suriye'de inşa edilecek imar projeleri ve ekonomik yatırımlar ile Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri dönüşlerinin teşvik edilmesi planlanmaktadır. Uluslararası fonlardan ve bağışlardan finanse edilmesi öngörülen projeler Suriyelilere yaşam alanı, iş ve güvenlik sağlanacak ve böylelikle sayısı bir milyonu bulan Suriyelinin geri dönüşünün önünün açılması hedeflenmektedir.

Bu iki gelişme doğrultusunda, ABD'deki Suriye diasporasının Suriye'ye yatırım yapması tüm tarafların kazan-kazan ilişkisi içerisinde olacağı bir duruma karşılık gelecektir. Bir yandan ABD'nin yaptırımlardan muaf tutma kararı ile hukuki anlamda bir engelle karşılaşmayacak olan Suriye diasporası, kendi ülkelerine ve kendi yurttaşlarına yardım ederek yatırım yapma fırsatı elde ettiler. Eğer ABD'deki zengin Suriye diasporası Suriye'ye yatırım yapmaya teşvik edilebilirse, bu Türkiye'nin de güvenli bölge projesine katkı sağlayacak ve diasporanın öz kaynakları ile Suriye için ek bir yatırım fonu ortaya konmuş olacaktır. Bu rapor, tüm tarafların çıkarına olabilecek bu süreç hakkında ABD'deki Suriye diasporasının yapısını, diasporanın Suriye'ye yatırım örneklerini, olası yatırımlara yönelik engelleri ve çözümlerini masaya yatıracaktır. Raporun araştırma sürecinde ABD'deki Suriye diasporasından on bir farklı kişi ile altı çevrimiçi yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiş ve diasporanın Suriye'ye

⁽¹⁾ TRT World, "US lifts sanctions from PKK/YPG-held Syrian areas", 13 Mayıs 2022, <https://bit.ly/3RNhJJG> (Erişim tarihi: 9 Ağustos 2022).

⁽²⁾ Diana Rahima, "US sanctions exemptions in northern Syria draw new political-economic map", Enab Baladi, 31 Mayıs 2022, <https://bit.ly/3xtm4cQ> (Erişim tarihi: 9 Ağustos 2022).

⁽³⁾ Sabah, "Son dakika: Suriyeliler için dönüş projesi! Erdoğan: Suriye'de 200 bin konut yapacağız", 9 Mayıs 2022, <https://bit.ly/3dehjgF> (Erişim tarihi: 9 Ağustos 2022).

yatırım hakkındaki fikirleri, düşünceleri, endişeleri, yaklaşımları ve arzuları tespit edilmeye çalışılmıştır. Raporunda kaynak verilmemiş bilgiler de söz konusu mülakatlardan elde edilmiştir.

Amerika'daki Suriye diasporası

Amerika'da bulunan Ermeni diasporası ve Yahudi diasporasına benzer bir şekilde Suriye diasporası da kısmen ABD'nin dış politika yapımına etki eden önemli bir baskı grubudur. Bu yönüyle de kendi ülkelerine maddi olarak fayda getiren ve uluslararası alanda diplomasi faaliyetleri ile rol oynayan bir yapıdır. Amerika'daki Suriye diasporası genel olarak eğitim ve kültür seviyesi yüksek ve finansal olarak güçlüdür. Ayrıca Suriye meselesinde 2011 yılından beri aktif olarak görev almaktadır. Örneğin eski Suriye Geçici Hükümeti Başbakanı Gassan Hitto ABD vatandaşlığına sahiptir ve Amerika'daki Suriye diasporasının bir parçasıdır.

2014 yılında ABD'de yapılan nüfus sayımına göre, ABD'de 86 bin Suriyeli göçmen yaşamaktadır⁽⁴⁾ Suriye asıllı insanlar ile beraber bu rakam 191 bini bulmaktadır.⁽⁵⁾ İlgili nüfusun %64'ü Amerikan vatandaşlığına sahiptir.⁽⁶⁾ Bu rakam ABD'deki göçmenlere oranla %47 fazladır. Ülkede yaşayan Suriyeli diasporasının %18'i Kaliforniya eyaletinde, %10'u Pennsylvania eyaletinde, %8'i New York'ta, %8'i New Jersey'de ve %6'sı Florida'da yaşamaktadır⁽⁷⁾ Gelir düzeyi itibarıyla Suriyeli bir göçmen ailenin yıllık ortalama geliri 62 bin Amerikan doları olup, diğer tüm göçmenlerin ortalamasından 7 bin Amerikan doları fazladır. Amerikan vatandaşların ortalama gelirinden ise 6 bin fazladır. Ancak sadece çalışan Suriyeli göçmen erkekler ile diğer göçmen çalışan erkekler ve Amerikan vatandaşı çalışan erkekler ile kıyas edildiğinde; Suriyeli göçmen çalışan erkeğin yıllık 66 bin Amerikan doları kazandığı, diğer göçmen çalışan erkeklerin 38 bin Amerikan doları kazandığı ve Amerikan vatandaşı çalışan erkeğin 51 bin Amerikan doları kazandığı görülmektedir.⁽⁸⁾ Diğer yandan Suriyeli göçmenlerin %11'inin kendi iş yerlerini kurdukları görülmektedir ki bu rakam ABD vatandaşları arasındaki %3 ortalamasının ve ABD'deki tüm göçmenlerin %4 ortalamasının çok üstündedir.⁽⁹⁾ Geline nokta, rakamların dayandığı 2014 yılından bu yana ABD'deki Suriyelilerin hem sayısı hem de mal varlıkları artmıştır.

Suriye'ye yatırım ve insani yardım açısından Amerika'daki Suriye diasporası yine önemli bir rol oynamıştır. 'American Relief Coalition for Syria' isimli ABD'deki Suriye diasporasına ait derneğin yayınladığı rapor, Suriye'ye doğrudan insani yardım sağlayan sekiz diaspora STK'sını mercek altına almıştır. Yapılan incelemeler sonucunda söz konusu sekiz STK'nın yedisinin sağlık; altısının eğitim, barınak, gıda ve yardım malzemeleri alanında, dördünün temizlik ve nakdi yardım, üçünün koruma ve diğer ikisinin de erken imar alanında çalıştığı

⁽⁴⁾ "Profile of Syrian Immigrants in the United States", Migration Policy Institute, Kasım 2015, sayfa 1, <https://bit.ly/3Sc40My> (Erişim tarihi: 1 Ağustos 2022).

⁽⁵⁾ "Profile of Syrian Immigrants in the United States", sayfa 4.

⁽⁶⁾ A.g.e, sayfa 2.

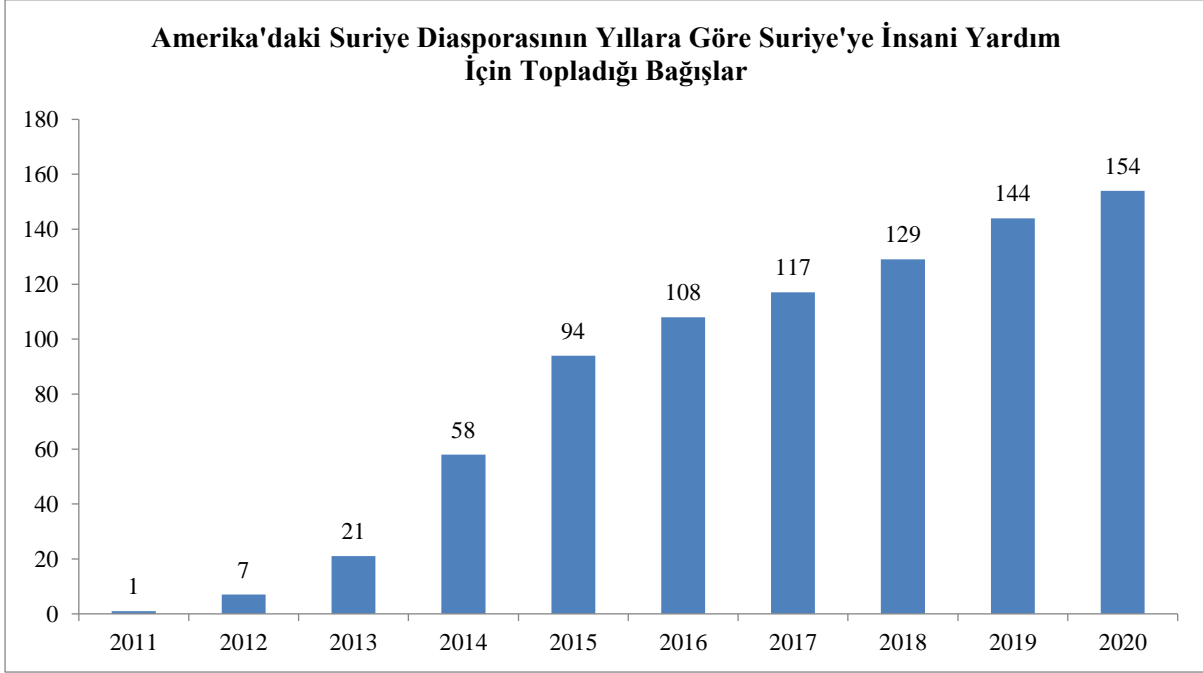
⁽⁷⁾ A.g.e, sayfa 4.

⁽⁸⁾ A.g.e, sayfa 6.

⁽⁹⁾ David Dyssegaard Kallick, Cyierra Roldan ve Silva Mathema, "Syrian Immigrants in the United States", American Progress, 13 Aralık 2016, <https://ampr.gs/3dh4HFk> (Erişim tarihi: 1 Ağustos 2022).

tespit edilmiştir.⁽¹⁰⁾ Söz konusu STK'ların tümü Kuzeybatı Suriye'de çalışırken dördünün Türkiye ve Ürdün'de, üçünün orta Suriye ve ABD'de, ikisinin Lübnan'da diğerinin ise Kuzeydoğu Suriye'deki YPG tarafından kontrol edilen bölgelerde faaliyetleri bulunmaktadır.⁽¹¹⁾

Söz konusu yardımlar için ABD'deki Suriye diasporasının topladığı bağışlar 2011 yılından 2020 yılın sonuna kadar \$847.692.508 seviyesine ulaşmıştır⁽¹²⁾ Raporun yazıldığı günümüzde söz konusu rakamın 1 milyar Amerikan doları geçtiği değerlendirilmektedir. İnsani yardım için 10 senelik bir süre içerisinde 1 milyar Amerikan doları değerinde toplanan finansal kaynak, ABD'deki Suriye diasporasının finansal anlamdaki kapasitesini ve potansiyelini ortaya koymaktadır. Nitekim kâr amacının olmadığı bir denklemde Suriye için insani yardım amaçlı böyle bir rakamın toplanması, ekonomik olarak kâr amacı güdülmesi halinde bunun yatırım anlamında sahaya nasıl yansıtacağı tahmin edilebilecektir.

Kaynak: American Relief Coalition for Syria

Rapor bağlamında yapılan mülakatlar ve elde edilen bulgular incelendiğinde, yatırım için ortaya konulacak modelin başarısı, Suriye'deki hârekat bölgelerindeki durumun iyileştirilmesine ve olası yatırımcıların taleplerinin ne denli karşılanacağına bağlı olarak ABD'deki diasporanın potansiyel yatırımlarının önümüzdeki beş sene içinde 100 ila 750 milyon dolar arasında olacağı tahmin edilmektedir.

⁽¹⁰⁾ "Syrian American Diaspora Contributions and Engagement in the Syria Humanitarian Response", American Relief Coalition for Syria, Şubat 2022, sayfa 16, <https://bit.ly/3RSVUsq> (Erişim tarihi: 1 Ağustos 2022).

⁽¹¹⁾ "Syrian American Diaspora Contributions and Engagement in the Syria Humanitarian Response", sayfa 15

⁽¹²⁾ A.g.e, sayfa 19.

Yatırım Örnekleri

1. Suriye Forum Derneği

2011 yılında kurulan Suriye Forum Derneği, Suriyelilerin hayatlarını yeniden inşa etmeye kendini adanmış kar amacı gütmeyen, çok sektörlü bir kuruluştur. Bünyesinde İhsan İnsani Yardım ve Dayanışma Derneği, Rızık İstihdam Ofisi, Pusula Eğitim ve İnovasyon Programı, Ümran Stratejik Araştırmalar Merkezi ve AlSouria.net Haber Sitesi bulunmaktadır.

ABD'deki Suriye diasporasının öncülük ettiği Suriye Forum Derneği'nin Yıllık Raporu'nda yer alan bilgilere göre, 2021 yılında Suriye'de hayata geçirilen 42 projeden 4 milyon insan yararlanmış. Uygulanan projelerin toplam değeri 32 milyon doların üzerindedir. Bunun 7 milyon doları aynı bağışlardan karşılanmıştır. 2021 yılına kadar toplam 503 proje uygulanmış ve projelerin toplam değeri 283 milyon doları aşmıştır.⁽¹³⁾

2021 yılında gıda alanında 12 milyon dolar değerinde bir proje uygulanmış, masrafların 1 milyon doları aynı bağışlardan karşılanmıştır. Zeytin ağaçları, buğday, hayvancılık ve sulama için farklı projeler yürütülmüştür. Gıda alanındaki yardımlara ilaveten küçük işletmelere 1,074 farklı hibe sağlanmıştır. Hibe başına 700 ila 1000 dolar arasında yardım elde edilmiştir. Doğrudan ve dolaylı yararlanıcılar 7,500 kişinin üzerindedir ve 826 kişiye istihdam sağlanmıştır⁽¹⁴⁾

Barınma alanında ise toplamda 6,7 milyon doları bulan projeler yürütülmüş, bunun 900 bin doları aynı bağışlardan karşılanmıştır. 408 konut inşa edilmiş, 1.094 ev ve 4 toplu sığınma evi rehabilite edilmiştir. 321.845 yararlanıcıya toplamda 64 bin doların üzerinde çok amaçlı nakit kuponu dağıtımını gerçekleştirilmiştir⁽¹⁵⁾

Su, temizlik ve sağlık bilgisi alanında da 5,5 milyon doları bulan projeler yürütülmüş ve bunun 2.9 milyon doları aynı bağış dahilinde toplanılmıştır⁽¹⁶⁾ Eğitim alanında ise 3 milyon doların üzerinde projeler hayata geçirilmiş ve 5 milyon dolar değerinde koruma projeleri yürütülmüştür. Söz konusu projeler için 2 milyon dolar aynı bağış toplanmıştır⁽¹⁷⁾

Suriye Forum Derneği her ne kadar Suriye'ye doğrudan yatırım yapmıyor olup daha çok insani yardım alanında daha çok faaliyet gösteriyor olsa da, ABD'deki Suriye diasporasının Suriye'ye dönük yatırımlar noktasında oynayabileceği rol açısından önemli ipuçları vermektedir.

⁽¹³⁾ Suriye Forum Derneği, „Yıllık Rapor, sayfa 19, 2021, <https://bit.ly/3DLMniH> (Erişim tarihi: 9 Ağustos 2022).

⁽¹⁴⁾ Suriye Forum Derneği, „Yıllık Rapor, sayfa 22-24.

⁽¹⁵⁾ A.g.e, sayfa 26-27.

⁽¹⁶⁾ A.g.e, sayfa 28-29.

⁽¹⁷⁾ A.g.e, sayfa 30-33.

2. SEMA Projesi

SEMA

Sema, bir telekomünikasyon projesi olup 2016 yılında SGH eski Başbakanı Javad Ebu Hatab'ın ABD'ye yaptığı bir ziyaret sonucunda ortaya çıkmış bir projedir. Söz konusu proje bağlamında ABD'deki Suriye diasporası Suriye'ye telekomünikasyon altyapısını kuracak, yap-işlet-devret modelini uygulayacaktır. Bununla Suriye'de Esed rejiminin sağladığı telekomünikasyon altyapısına duyulan ihtiyacın ortadan kalkması hedeflenmekteydi. Ayrıca proje gelirlerinin önemli bir kısmının SGH'ye finansal kaynak sağlaması amaçlanmaktaydı. Öyle ki, SGH ile SEMA arasında 2017'nin Ağustos ayında bunu garanti altına alan bir anlaşma imzalanmıştı. Proje için ABD'deki Suriye diasporası 1,5 milyon dolar değerinde yatırım fonu sağlamıştı.

Türk Telekom ile yapılan anlaşma ile internet altyapısı için Türkiye üzerinden bir sistemin kurulması hedeflenmiştir. İnternet alyapısı için SEMA'nın Tel Abyad bölgesine yaptığı yatırımlara rağmen, Türk tarafından gerekli idari izinler çıkmamış ve proje sekteye uğramıştır. Bununla beraber SGH Başbakanı'nın değişmesinin ardından SEMA ile yapılan anlaşma tekrar gözden geçirilmiş ve anlaşma feshedilmiştir.

SEMA projesi ABD'deki olası yatırımcılar arasında bilinen ve birçok Suriyeli iş adamının maddi kayba uğradığı bir proje olmuştur. Projenin başarısızlığın ardında farklı sebepler ve tüm tarafların hataları olsa da Suriye'ye dönük olası yeni yatırımlar için olumsuz bir tecrübedir.

3. Sakan Housing Projesi

Sakan Housing projesi ABD'deki Suriye diasporasının öncülük ettiği bir imar projesidir. Proje, yatırımcılardan sağlanan paralar ile Suriye'de yeni konutlar inşa etmekte ve daha sonra bu konutlar hak sahibi ailelere satılmaktadır. Satılan konutların ödemesi aylık ödemeler yoluyla gerçekleşmektedir. Sakan Housing'in 250 bin dolar değerindeki ilk konut projesi Azez bölgesinde tamamlanmıştır. Bu konutlara 20 aile yerleşmiştir. Sakan Housing'in ikinci projesi ise Azez kent merkezinde yapılması planlanmaktadır ve Ekim 2022'de başlanması hedeflenmektedir. Hem yerel hem de bölgeye sonradan gelecek olan insanlar için toplam 180 dairelik dokuz ayrı konut inşa edilecektir. Proje uyarınca ilk yıl dört, ikinci ve üçüncü yıl iki ve dördüncü yıl bir konut inşa edilecektir. Projeye yatırım yapanların yatırımlarının karşılığını beş yıl içinde alması planlanmaktadır. Altı yılın sonunda ilk ailelerin ev sahibi olması hedeflenmektedir. Dokuz yılın sonunda tüm ailelerin ev sahibi olması vadedilmektedir. Projenin bütçesinin 1 milyon 300 bin dolar olması planlanmaktadır. Projenin toplam maliyetinin 3 milyon 100 bin dolar olacağı hesaplanmaktadır. Bütçe ile maliyet arasındaki farkın evlere yerleşen ailelerin aylık ödemeleriyle karşılanacağı ifade edilmektedir. Her daireye yerleşen aileden 3 bin 900 dolar depozito alınması ve 60 ay boyunca aylık 325 dolar kira alınacağı belirtilmektedir.

Söz konusu proje, ABD'deki Suriye diasporasının Suriye'nin kuzeyi için oluşturduğu bir yatırım modeline örneklik teşkil etmektedir. Yapılacak yatırım sonucunda oluşacak konutlar

bir yandan bölgedeki nüfusa açık olacakken, diğer yandan da Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılar için Suriye’de var olan veya inşa edilen birçok konuttan görece daha güzel konutlar ile ek bir geri dönüş imkânı sağlayacaktır.

Yatırım için engeller ve çözümler

Bu rapor için ABD’deki Suriye diasporasından olası altı yatırımcı ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakatların ve yukarıda verilen örneklerin ışığında Suriye’nin kuzeyine dönük yatırımların önünde farklı zorluklar olduğu gibi bu zorlukların üstesinden gelmenin yolları olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle yasal anlamda ABD’deki olası yatırımcıların önemli bir kısmının ABD’nin uyguladığı yaptırımlar kadar yatırım izinlerini de baz alacağı beklenmelidir. Bu sebeptir ki İdlib ve SGH’nin kontrolündeki Zeytin Dalı bölgesine yatırım çekmek nispeten daha zor olacaktır. Ancak yaptırımlardan muaf tutulan Fırat Kalkanı ile Barış Pınarı bölgeleri ABD’deki Suriye diasporası için hukuki anlamda daha caziptir. Türkiye açısından bu bölgeler Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa valiliklerinin danışmanlık sağladığı bölgelerdir. Hatay Valiliğinin danışmanlık sağladığı bölgelerin nispeten kapsam dışı olması beklenmektedir.

ABD’deki diasporanın Suriye’ye yatırım yapmasının önündeki başlıca zorluklar güvenlik, hukuki ve finansal altyapı ile güven sorunudur.

Güvenlik açısından temelde iki farklı sorun alanı bulunmaktadır. Birincisi dışsal güvenlik tehditleri, ikincisi içsel güvenlik endişeleridir. Dışsal güvenlik tehditleri YPG’nin, Esed rejiminin, Rusya’nın ve İran destekli Şii milislerin olası saldırı tehdididir. Özellikle füze, havan ve bombalı araç saldırılarına karşı yatırımların güvende olması yatırımcıları çekmek için son derece elzemedir. Ayrıca olasılığı düşük de olsa Rus hava saldırısı tehdidi de bir endişe kaynağıdır. İkinci güvenlik endişesi ise bölgeye yapılacak olan yatırımlara silahlı grupların el koyma riskidir.

Bu tehditleri ve endişeleri en aza indirmek ve yatırımcıyı bölgeye çekmek için cephe hattından en az 15 km uzaklıkta kalan bölgelerde sanayi ve iş merkezlerinin inşa edilmesi ve imar bölgelerinin belirlenmesi gerekir. Örneğin Çobanbey’de bulunan sanayi merkezi coğrafi anlamda füze ve havan saldırılarına karşı oldukça güvendedir. Sanayi bölgesinin belli olması ile alınabilecek ek güvenlik tedbirleri ve bombalı saldırı ve içsel güvenlik endişeleri de en aza indirilebilir. Rus hava saldırıları ihtimaline ilişkin ise yatırımcılara belirli güvencelerin ve sigortaların verilmesi yatırımı çekecek bir unsur olacaktır.

Yapılan görüşmelerde dille getirilen başlıca zorluklardan bir diğeri de hukuki altyapı meselesidir. Örneğin ticari hayatta yaşanacak olası anlaşmazlıklar ve sorunlarda hangi hukuki makama başvurulacağı ve ilgili makamın ne kadar etkin ve güvenilir olduğu noktasında önemli soru işaretleri bulunmaktadır. Mevcut yerel meclisler uhdesinde yer alan hukuki süreçler ABD’deki olası yatırımcıya yeterli düzeyde güven vermemektedir. Hukuki altyapıyı güçlendirecek, hukukun üstünlüğünü artıracak ve yatırımcıların haklarını koruyacak bir

sistemin güçlendirilmesi ve bu sistemin işleyişinin daha etkin hale getirilmesi için yol haritasının ortaya konulması ve taraflara anlatılması, yatırımların önünü açacaktır.

Diğer bir zorluk da finansal altyapıdır. Bölgeye yatırım yapacak yatırımcının elde ettiği gelirleri hangi yollarla finans ve bankacılık sistemine yönlendireceği ve güvence altına alacağı noktasında ciddi bir bilgi kirliliği bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde genellikle Türkiye'deki Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü'nün (PTT) bölgedeki varlığı bilinmektedir, fakat işleyişi açısından durum yetersiz kalmaktadır. Örneğin uluslararası bir bankadan doğrudan Suriye'ye para transferi mümkün olmamaktadır. Türkiye'de bulunan bir hesaba para gönderilip, o hesap üzerinden ayrı bir PTT hesabına para TL'ye çevirilerek yatırılmaktadır. Türkiye'deki PTT hesabındaki TL cinsindeki para, Suriye'ye PTT aracılığıyla gönderilmektedir. Bu işleyişi tamamlamak için Türkiye'de hesap açılmak istenildiğinde, Türkiye'de mukim olmamaktan ötürü sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle telefon numarası gereksinimi, Türkiye'de yaşamayan kişiler için zorlayıcı olmaktadır. Türkiye'de ikameti olmayan kişilerin hesap açmasında da bürokratik engeller bulunmaktadır.

Ayrıca Suriye'ye yatırım yapılmak istenildiğinde, Türkiye'de bir şirket kurulması gerekmektedir. Bu şirket aracılığıyla iş yapıldığında fiili olarak bu şirket sadece aracı görevi görmektedir fakat Türkiye'deki yasalara göre böyle bir işleyiş sorunludur. Bu sorunu aşmak için yatırımcılar aracı şirketlerinde sahte kâr göstermektedir ve vergi ödemektedirler.

Bu ve bunlara benzer birkaç bürokratik zorluk, özellikle Suriye'ye yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için ciddi engeller oluşturabilmektedir. Ekonomik anlamda ise tüm havale ücretleri, vergiler ve diğer giderler yüzünden yatırımın % 6-8'i kaybolmaktadır.

Söz konusu zorlukların üstesinden gelmek için Suriye'deki PTT şubelerine yurtdışından para göndermenin yolu açılabilir. Örneğin PTT haricinde, Türkiye'deki bazı bankaların Suriye'de şube açmaları teşvik edilebilir. Alternatif olarak, Suriye'de açılacak yeni bir bankanın Türkiye'deki bankalar ile gerekli anlaşmaları yapıp, yabancı yatırımcının Suriye'ye para göndermesi kolaylaştırılabilir. Nitekim bazı devlet bankalarının Suriye'de şube açma fikrini incelediği ve bu yönde çalışmalar yaptığı da söylenmektedir.

Son olarak, bölgeye yönelik yapılacak yatırımlar için en büyük engel güven sorunudur. Söz konusu güven sorununu sadece ABD'deki Suriye diasporasının güven duymaması olarak değil, Türkiye'nin ve Suriye Geçici Hükümeti'nin de bazı soru işaretleri olduğu şeklinde değerlendirmek gerekir.

Örneğin SEMA projesinin başarısız olması olumsuz bir örneklik teşkil etmektedir. Buna ilaveten, her yatırımcı daha büyük meblağlarda yatırım yapmadan önce başarılı yatırım örnekleri görmek isteyecektir. Türk ve Suriye tarafının ise yatırımcıları daha yakından tanımak istemesi doğaldır.

SGH Başbakanı Abdurrahman Mustafı'nın ABD'ye yaptığı ziyarette Suriye diasporasını Suriye'ye yatırım yapmaya davet etmesi bu yönde güven artırıcı önemli bir etken olmuştur. Bu güven sorununu daha fazla aşmak için yatırımlar noktasından bir model geliştirilebilir. Bu

model bağlamında yetkililerin belirlediği sanayi ve iş merkezleri bölgeleri ile konut projeleri bölgeleri için ortalama 100 bin dolar değerinde küçük ve orta çaplı yatırım projeleri geliştirilebilir. Söz konusu yatırım projeleri ABD'deki Suriye diasporasına ve Türk iş adamlarına doğrudan ve aracılar vasıtasıyla sunulabilir.

Verilecek bazı teşvikler ile ABD'deki Suriye diasporasının Türk iş adamları ile beraber ortak yatırım yapmalarının önü açılabilir. Böylelikle hem diasporadaki yatırımcı kendini daha güvende hisseder, hem de Türk yatırımcılar da bölgeyi bilen Suriyeli ortakların varlığı ile yatırım yapmaya teşvik edilir. Önü açılacak bu ortaklıklar ile beraber, güven sorununun büyük ölçüde aşılması mümkündür.

Bu ve benzeri ortaklıkları teşvik etmek ve Suriye'ye yatırımcı çekmek adına ya devlet ya da sivil toplum uhdesinde ortak bir komisyon kurulabilir. Örneğin Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) gibi kuruluşların öncülük edeceği bir ortak kurul içerisinde hem ABD'deki Suriye diasporası üzerinde etkili temsilciler, hem de Türk iş dünyasından temsilciler yer alabilir. Bu ortak kurul Suriye'ye yatırımcı bulmak için çalışmalar yapabilir, yatırım yapmak isteyenler için yardımcı olabilir ve danışmanlık sağlayabilir. Ayrıca T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) gibi kuruluşlar aracılığıyla Suriye'ye yatırım yapmak isteyen Suriye diasporasındaki yatırımcıya destek sağlanabilir.

Güven sorunu ile ilgili olarak da diğer bir husus yatırımcının yatırımına güvenebilmesi için yaptığı yatırımı gözlemleyebilme ve denetleme imkânına sahip olmasıdır. Mevcut durumda, bir yatırımcının Suriye'ye gidip tek seferlik ziyaret edebilmesi için uzun süreler gerektiren karışık bir bürokratik süreç gerekmektedir. Düzenli olarak ziyaret edebilmesi için yüksek maliyetli bir izin bulunmaktadır. Bu izin de 1 sene boyunca sadece bir kişiye mahsustur. Bölgeye yatırımları teşvik etmek adına, yabancı yatırımcının giriş-çıkışlarını bürokratik anlamda ve ekonomik anlamda kolaylaştıracak yeni bir uygulama üretilebilir. Örneğin bölgeye belirli bir meblağ üzerinde yatırım yapacak kişilere yönelik tek seferlik bir izin süreci uygulanabilir ve sonrasında bir senelik giriş-çıkış izinleri verilebilir.

Zorluklar	Açıklama	Çözüm
Güvenlik	Bölgeye yapılacak yatırımlar hakkında dışsal güvenlik tehditleri ve içsel güvenlik endişeleri bulunmaktadır.	Cephe hatlarından en az 15 km uzaklıktaki alanlarda sanayi ve iş merkezleri ile imar bölgeleri oluşturulabilir. Rus hava saldırıları tehdidine karşı güvence veya sigorta oluşturulabilir.
Hukuki Altyapı	Bölgeye yapılacak yatırımlar hakkında hukuki mercilerin güvenilirliği ve etkinliği hakkında endişeler dillendirilmektedir.	Hukuki altyapıyı güçlendirerek, yatırımcıların hakları korunabilir ve bu sistemin işleyişinin daha etkin hale getirilebilir.
Finansal Altyapı	Yurtdışından Suriye'ye para göndermek Türkiye'de banka hesabı aracılığıyla ve PTT şubesi vasıtasıyla olmaktadır. Bu ise bürokratik engeller ve ek maliyetler oluşturmaktadır.	Yurtdışından doğrudan Suriye'ye para transferinin yolu açılabilir. Örneğin Türkiye'deki bazı bankalar Suriye'de şube açabilir veya Suriye'de açılacak bir banka Türkiye'deki bankalar ile gerekli anlaşmalar yapabilir.
Güven Sorunu	Güven sorununu sadece ABD'deki Suriye diasporasının güven duymaması olarak değil, Türkiye'nin ve SGH'nin de bazı soru işaretlerine sahip olması olarak değerlendirmek gerekir.	Büyük projeler yerine öncelik olarak pilot proje mahiyetinde 100 bin dolar değerinde projelere odaklanılabilir. ABD'deki Suriye diasporasının Suriye'ye yatırımları için Türk iş adamları ile ortak iş yapmaları teşvik edilebilir. Hem yabancı yatırımcıların hem de Türk iş adamlarının temsil edildiği ve yatırımcıya ulaşmak ve onlara yardımcı olmak ile sorumlu bir ortak kurul kurulabilir. Suriye'ye yatırım yapacak yatırımcılar için giriş-çıkışları kolaylaştıracak yeni bir uygulama yürürlüğe koyulabilir.

ABD'deki Suriye diasporasının bölgeye olası yatırımların önündeki bu dört engelin aşılması ile beraber, hem yatırımcının hem Türkiye'nin hem de Suriyelilerin lehine olan yatırımlar hız kazanarak gerçekleşebilir. Bu yatırımların gerçekleşmesi için hem Türk hem de Suriyeli kurumların gerekli görüşmeleri yapıp diasporaya yatırım projelerini ve yatırım modellerini anlatan sunumlar gerçekleştirmelidir. Süreç içerisinde oluşacak sorular ve sorunlara yönelik kolaylaştırıcı ve teşvik edici bir yaklaşım ve irtibat kanalı belirlenmelidir.

Sonuç

Yapılan araştırmalar sonucunda, ABD'deki Suriye diasporasının Suriye'ye yatırım yapma konusunda hevesli olduğu ve Suriye'ye görece yüksek rakamlarda yatırımın çekilebileceği tespit edilmiştir. SGH kontrolündeki bölgelerdeki durumun iyileştirilmesi ve olası yatırımcıların taleplerin ne denli karşılanacağına bağlı olarak ABD'deki diasporanın potansiyel yatırımının önümüzdeki beş sene içinde 100 milyon doları ile 750 milyon doları arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bölgede etki gösteren Suriye Forum Derneği'nin çalışmaları ve Sakan Housing projesi, ABD'deki Suriye diasporasının Suriye'ye olumlu katkı

sağlama noktasındaki somut girişimlerini resmederken, telekomünikasyon alanında 1,5 milyon dolar değerindeki yatırım olan SEMA projesi ise başarısız olmuş ve olumsuz bir örneklik teşkil etmektedir. Söz konusu tecrübeler ve mülakatlardan edinilen bilgiler ışığında Suriye'ye yatırım çekme noktasında temelinde dört engel tespit edilmiştir: güvenlik, hukuki altyapı, finansal altyapı ve güven sorunu.

Söz konusu bu engellerin aşılması ve Suriye'nin diasporadan gelecek olası yatırımlar için daha cazip olması adına farklı çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Söz konusu çözüm önerileri, öncelikle ortalama 100 bin dolar değerinde pilot projeler ile başlama fikrinden, bölgeye yönelik para akışını kolaylaştıracak yapısal değişikliklere kadar uzanmaktadır. Öncelikle Suriye halkının ve daha sonra ilgili tüm tarafların ortak çıkarına olacak ve SGH kontrolündeki bölgelerin de Suriye'de bir cazibe merkezine dönüşmesini güçlendirecek ve hızlandıracak bu yatırım potansiyeli mutlak surette değerlendirilmelidir. ABD'deki diasporanın Suriye'ye yatırımları için kolaylaştırıcı önlemler alınır, iletişim kanalları güçlendirilir ve tüm taraflara hitap edebilecek bir ortak kurul kurulabilirse, Suriye'ye önümüzdeki beş yıl içinde 750 milyon dolar değerinde yatırım çekilebilir. Bunun yanında diasporanın uluslararası fonlar ve yatırım kuruluşlarından ek finansal kaynak temin etme kapasitesi ve ihtimali de bulunduğu belirtilmelidir. Hatta ABD'deki Suriye diasporasının Türk iş adamları ile ortaklıkları teşvik edilerek, bu rakam daha da yükseltilere çekilebilir. Böylelikle Suriye'nin kuzeyi daha cazip hale gelecek ve Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların Suriye'ye gönüllü geri dönüşü daha da fazla teşvik edilmiş olacaktır.